

Informationskriget

Nya skiljelinjer och nya medel i världspolitiken

Henrik Sandbacka

Abstract

The last few years have seen the world slipping back into the classic dividing lines of the Cold War - marked perhaps most clearly by Russias invasion of Crimea in 2014. At the same time, a new phenomenon has entered modern politics. We discuss fake news, information warfare and election meddling - again with Russia as a proposed assailant. What is the driving force behind this? And is it something inherently new?

Through a qualitative motivational analysis, I argue that there are two main reasons for Russias war of information towards the European Union. A weakened EU leads to an internationally stronger Russia, with less competition for it's own foreign policy and reduced resistance to the annexation of Crimea. But undermining the EU is also of domestic value. Creating a common enemy of the west deflects internal criticism against the Russian state - uniting the people in a time of both economic, political and cultural uncertainty.

I ultimately argue that this is something new. Although both motivations and methods have historical equivalents, I believe it's contemporary importance is unparalleled. Traditional warfare is becoming less and less viable. At the same time, the growth of social media has shifted the political arena. Together they constitute a new era in world politics.

Keywords: Russia, European Union, Brexit, Crimea, Hybrid Warfare, Fake News, Eurasian Union, Vladimir Putin, Robert Cooper

Wordcount: 9812

Innehållsförteckning

1	Världen just nu	2
2	Frågeställning & Syfte.....	4
2.1	Avgränsning	5
3	Metod	6
3.1	Motivanalys	7
3.2	Material & Disposition.....	8
3.3	Operationalisering	9
3.3.1	Gränlandet mellan krig och fred	9
3.3.2	Aktiva Åtgärder.....	10
3.3.3	Rysslands mediaklimat.....	12
3.3.4	Ett nytt språk	13
4	Teori.....	15
4.1	En realistisk världsbild	15
4.2	Ryssland – en modern aktör?	16
5	Analys.....	18
5.1	Utrikes	18
5.1.1	Den yttre sfären	19
5.1.2	Mellan Ryssland och Europa.....	21
5.1.3	Frusen diplomati.....	22
5.1.4	Diskussion	23
5.2	Inrikes.....	24
5.2.1	Rysslands ekonomi.....	24
5.2.2	Internt motstånd.....	26
5.2.3	Världens största land	27
5.2.4	Diskussion	28
5.3	Slutsats	29
5.3.1	Vad hände?.....	30
6	En ny tid?.....	32
7	Referenser.....	34

1 Världen just nu

Den 23 Juni 2016 vann Leave-sidan en chockerande seger i Storbritanniens folkomröstning om EU-medlemskap. I skrivande stund håller beslutet på att verkställas av en konservativ regering, ledd av Theresa May. Frågan är exakt hur, och genom vilket avtal. Brexit utgör en sorts kulmen på ett växande problem för EU som institution - interna nationalistiska rörelser som växer på bekostnad av ett europeiskt samarbete.

Ganska snart efter valet kom dock rapporter om att Leave-sidan fått oväntad hjälp. Redan under valet var *Fake News* en term som förekom i mediadebatten. Det var en term som skulle komma att etablera sig på allvar ett par månader senare, när Donald Trump vann en lika oväntad seger i det amerikanska presidentvalet. Tanken var att en främmande makt hade massproducerat vinklade nyheter i syfte att svänga opinionen i en, för dem, önskvärd riktning. Denna speciella genre av angrepp har olika termer - cyberkrigföring, informationskrigföring eller hybridkrigföring. Samtidigt pågår en akademisk debatt kring huruvida det överhuvudtaget är ett nytt fenomen. Har inte propaganda alltid existerat?

Efter Kalla Krigets slut och Sovjetunionens fall hoppades många att subversionens tid var förbi. Denna förhoppning representeras kanske bäst i Francis Fukuyamas *Historiens slut och den sista människan*. I framtiden skulle inga samhällssystem längre konkurrera med varandra - världen skulle enbart vara en större liberal demokrati. Efter ett 90-tal och ett 00-tal med fokus på överstatliga samarbeten, och Mellanöstern som huvudsaklig konfliktzon, har vi långsamt börjat glida tillbaka in i gamla mönster. Vi pratar i termer av öst och väst och delar av Europa är just nu i väpnad konflikt med Ryssland.

Konflikten på Krim-halvön har hittills skördat 8000 dödsoffer. Rysslands invasion 2014 föregicks av flera års retoriska upptrappning och har idag låst Ryssland och EU i en sorts frusen diplomati. En relation som karaktäriseras i huvudsak av sanktioner och fördömanden, i båda riktningar.

Samtidigt befinner sig Ryssland själva i en unik politisk situation. Vladimir Putins styre har hjälpt till att definiera ett svårdefinierat modernt Ryssland. Men det är också ett land med djupgående utmaningar. Den ryska ekonomin är instabil och den interna oppositionen måste ständigt hanteras. Och hur styr man världens största land? Kan det finnas ett samband mellan Rysslands inre spänningar och deras yttre relationer?

Jag vill svara på varför det här händer. Vad som driver Ryssland in i motsättningen med Europa och västvärlden. Och genom att svara på varför hoppas jag också kunna belysa vad det här är.

2 Frågeställning & Syfte

Jag har formulerat två frågeställningar som kommer att vara vägledande i min uppsats.

1. *Varför anser sig Ryssland tjäna på ett splittrat EU?*
2. *Hur kan Rysslands agerande förstås?*

Det här är en kombination som låter mig göra olika saker. Den ger mig en möjlighet att titta på relationen mellan Ryssland och EU ur ett politiskt perspektiv. Den låter mig även titta närmare på Ryssland som stat, om det är så att svar kan finnas inom landet. Samtidigt öppnar den upp för ett större teoretiskt perspektiv, kring Rysslands agerande som internationell aktör. Vad är det ett fall av?

Här vill jag argumentera för en inom och utomvetenskaplig relevans. Jag tror att det i gränslandet mellan krig och fred, och i gränslandet mellan teknik och konflikt finns ett spännande akademiskt trappsteg. Och jag tror att definitionsdebatten kring hybridkrigföring som koncept sätter fingret på ett intressant område inom statsvetenskapen.

Framförallt tror jag dock på en utomvetenskaplig relevans. I en analys från Swansea University kartlades hur information spreds mellan äkta och falska Twitter-konton under Storbritanniens EU-val (Gorodnichenko & Talavera: 2018). Aktörer och information med helt olika uppsåt beblandades med varandra, och spriddes genom samhällsdebatten. Huruvida en rysk påverkanskampanj orsakade Brexit är en nästan filosofisk fråga. Men om så är fallet så har vi ett exempel där hybridkrigföring har haft djupgående, aktuella och storpolitiska följder.

2.1 Avgränsning

Det här är ett ämne som är så pass brett att det är relevant att även markera vad man inte vill göra. En analys över hybridkrigföring som militär metod är inte mitt mål. Jag tror att det kan genomföras bättre av en person med högre teknisk och militär kompetens. Det jag vill fokusera på är snarare Rysslands säkerhetspolitiska förhållande till Europa och specifikt EU. Hur det förhållandet ser ut och hur det kan förstås.

I min analys kommer jag medvetet att tona ner NATO och USA:s roll, och istället zooma närmare på EU:s roll. Anledningen är att spänningarna mellan Ryssland och NATO samt USA är välbelagda, framförallt i ett militärt perspektiv. I den närmare spänningen mellan EU och Ryssland, med faktorer som situationen på Krim och metoder som hybridkrigföring, ser jag en mer aktuell forskningsfråga.

Däremot kräver dock ämnet en tydlig definition och operationalisering av informationskrigföring som koncept – samt Rysslands roll i den. Denna kan i sin tur ligga till grund till att fråga varför det sker.

3 Metod

Ett antal metodlogiska utmaningar uppstår snabbt. Vissa traditionella, andra specifika på grund av ämnet. Ett av de absolut främsta är kravet på objektivitet. Man får inte hamna i en position där det kritiska perspektivet mot Ryssland tas för givet, och förutsätts i ord och mening. Målet är en akademisk analys snarare än en partsinlaga. Det hänger även ihop med motivanalys som metodologiskt koncept. Målet är inte att bedöma och värdera utan snarare att förstå. Ett eventuellt kritiskt perspektiv måste i så fall uppstå naturligt, som en följd av analysen snarare än en förförståelse.

Ett intilliggande perspektiv är den devalveringen av en persons åsikt man genomför när man associerar den med valpåverkan. Som brittisk väljare kan man ha fullt legitima skäl till att vilja träda ur EU - på samma sätt som man kan vara höger, vänster eller valfri annan politisk åsikt. Man bedömer att det är det bästa beslutet för landet, baserat på ens egen samhällsanalys. Som i sin tur inte är värd mer eller mindre än någon annans, i en demokrati.

Att bli ihopklumpad med rysk propaganda kan där bli att innebära ett markant förminskande. Som väljare är du bara ett offer för fejknyheter - underförstått att du inte själv har kapaciteten att identifiera och bedöma dessa. Detta är framförallt relevant i just fallet Storbritannien. Kärnväljarna för Brexit tillhörde till största delen arbetarklassen på landsbygden (New Statesmen, 2016). Här uppstår spänningen mellan stad och landsbygd, och klassperspektivet om man så vill. Att addera en samhällsanalys där arbetarklassen blivit bedragna av propaganda, i syfte att fatta ett utbildat beslut kan där utgöra en exceptionellt infekterad kommentar i samhällsdebatten.

Därför tror jag att det är viktigt för mig att inte låta något som helst politiskt ställningstagande kring EU sippra in i min uppsats. Storbritanniens väljare har full rätt till sin åsikt och samhällsanalys, oavsett vad jag eller någon annan uppsats kommer fram till.

3.1 Motivanalys

Den övergripande metoden jag vill använda för att besvara min frågeställning är en motivanalys. Här kommer jag att utgå ifrån den svenska statsvetaren Axel Hadenius uppsats *Att belägga motiv* från 1984. Jag kommer dock att lägga till en ytterligare kvalitativ aspekt, på grund av ämnets natur.

En motivanalys är en analys som syftar till att förklara politiskt beslutsfattande, genom att förstå aktörens bakomliggande motiv (Hadenius, 1984: 148). Genom att göra detta kan man också sprida ljus över fenomenet i stort. En väl utförd motivanalys kräver dock att man tänker på vissa saker - samt även att man tänker stegvis.

Först och främst är det i det här fallet en kollektiv enhet som är analysobjektet. Här måste man fundera på hur denna kollektiva enhet representeras - alltså hur man identifierar dess vilja. I det här fallet kan detta göras genom officiella uttalanden och rapporter från centrala individer inom ryska staten. Dessa kan i sin tur kopplas till utförd politik mot bakgrund av samtida förhållanden. Tillsammans blir de att utgöra vad Hadenius refererar till som indikatorer - någonting som tyder på ens motiv. Detta skulle kunna liknas med vad som inom kriminalutredningar brukar kallas för *indicier*.

Här krävs dock ytterligare ett steg. Från indikatorn måste man göra en *inferens*. Det innebär att man gör bedömningen att indikatorn verkligen tyder på ett motiv. Därifrån måste man i sin tur motivera ett *orsakssamband*, för att till slut kunna belägga själva handlingen. Det finns helt enkelt en kedja av bevisföring, där varje steg har ett eget krav på tolkning. Man måste kunna påvisa ett rimligt motiv, och därefter även en rimlig orsak till att det motivet också gäller. För mig tillkommer dessutom en extra dimension. Hybridkrigföring är en subversiv verksamhet. Det är någonting man vill hålla hemligt, och som utförs i dolda rum - djupt inne i statsapparaten. Här blir varje steg automatiskt mer diffust. Mitt förslag på lösning är följande.

Dels att vara noga i valet av material. Ju närmare och objektiv en källa är, desto kortare behöver det logiska hoppet till ett motiv vara. Även om målet alltid är att sträva efter objektivitet är det samtidigt nödvändigt att peka ut att en kvalitativ inriktad motivanalys alltid kommer att vara en subjektiv produkt. Anledningen är att varje steg i kedjan är beroende av mina tolkningar som författare, vilket i sin tur är specifika för mig som person.

Därefter att lägga abstraktionsnivån på en lämplig grad. Statsvetenskapen är en mjuk vetenskap och det finns sällan självklara svar. Framförallt inte inom säkerhetspolitikens kvalitativa del. Hadenius själv berör denna typ av problematik. Det finns en kombination av avstånd och tolkning som gör det nästan omöjligt att som forskare direktobservera ett motiv.

Istället får man använda känsla och förnuft (Hadenius, 1984: 149). Här berör Hadenius någonting jag sammanfattningsvis vill komma åt. Det är mitt uppdrag som författare att skapa en analys som, via dess källor, tolkningar och resonemang, hela tiden befinner sig inom en rimlighetens gräns. I vardagliga termer innebär det att du som läsare hela tiden ska känna att mina resonemang är trovärdiga, resonliga och i bästa fall även sannolika. Mitt mål är att detta tillsammans blir att utgöra en trovärdig motivanalys inom ett utmanande ämne.

3.2 Material & Disposition

Det finns ett antal kommentarer att göra kring valet av material. En fälla vore att använda ett enkom västerländskt underlag. Det vill säga exklusivt västerländska författare, bedömare och källor. Dels hade uppsatsen kunnat kritiserats med det som utgångspunkt. Den hade kunnat anses vara ett förenklat västerländskt svar på en svår österländsk samhällsfråga. Framförallt hade jag missat ett djupare perspektiv. Genom att använda ryska författare, och andra typer av ryska källor, så finns chansen att fånga ett kulturellt perspektiv.

En del av mitt material kommer även att vara journalistiskt arbete. Det här är en akademisk uppsats, och merparten material kommer självklart att vara akademiskt. Däremot bedömer jag att ämnet i sig kan tjäna på ett visst mått av journalistiska källor. Anledningen är att journalister kan arbeta med metoder som ger ämnet en extra dimension - exempelvis undercover-reportage, anonyma intervjuer med mera. Här får man givetvis kompensera via extra källkritik, så det akademiska grundkravet inte riskeras.

Då jag kommer arbeta med många aktuella utvecklingar och händelser så kommer en större del av mitt underlag att vara akademiska artiklar, då dessa snabbare kan fånga upp aktuella utvecklingar inom politik, ekonomi och säkerhet. Jag har även lagt *Operationalisering* förhållandevis tidigt, då jag ansåg det centralt för läsbarheten att definiera hybridkrigföring och Rysslands roll tidigt i uppsatsen.

3.3 Operationalisering

Jag har tre mål med min operationalisering. Dels att fastställa en tydlig definition för hybridkrigföring, som kan vara ledande uppsatsen igenom. Därefter att länka den definitionen till samtida Ryssland, för att belägga det fenomen min uppsats utgår ifrån. Avslutningsvis vill jag ge en friare kommentar kring den rådande diskursen, och språkets betydelse.

3.3.1 Gränslandet mellan krig och fred

Flera termer förekommer för att beskriva den typ av moderna krigföring som strävar efter att kombinera reguljära och irreguljära medel. Exempel är hybridkrigföring, informationskrigföring eller cyberkrigföring. Vad de har gemensamt är att de utgör ett sorts beredskapsmässigt mellanläge. Vi är inte i krig - men vi blir samtidigt utsatta för angrepp.

Detta är någonting som totalförsvarets forskningsinstitut FOI refererar till som gråzonsproblematik (2018). Exempel kan vara politisk påverkan och andra typer av informationsattacker, ekonomisk manipulering och cyberattacker (ibid). En närliggande term är fjärde generationens krigföring. Den övergripande definitionen är konflikter där gränserna suddas ut - gränserna mellan politik och krig, gränserna mellan soldater och civila et cetera (Lind & Nightengale, 1989).

En av de mest aktuella analyserna i mitt fall görs utav Christopher Chivvis som definierar tre karaktärsdrag för rysk hybridkrigföring (Chivvis, 2017: 2) Den är först och främst resursoptimerande. Ryssland hade idag sannolikt ej klarat en traditionell militär konflikt gentemot västvärlden. Genom att öka prioriteringen av icke-militära medel maximerar man också verkan på den internationella scenen. Vidare är den ihållande. Målsättningen är långsiktig och arbetet är konsekvent. Avslutningsvis är den riktad mot civilbefolkningen. Genom att göra detta kan man förbigå traditionella kanaler som regeringar, och istället influera ett land inifrån.

Ilmari Käihkö vid Förvarshögskolan menar dock att hybridkrigföring, och liknande termer, är att betrakta som modeord. Han pekar på hur den militära historien rymmer flera begrepp av motsvarande innebörd som alla kommit och gått i perioder (Käihkö, 2016: 624). Anledningen, menar han, är att krigföring i grunden *är* hybrid. Det ingår i krig, såväl det moderna som det traditionella, att blanda militära och icke-militära medel. Det här - uppfattar jag det som - är en av ämnets mest återkommande analyser. Ingenting av detta är egentligen nytt i rent säkerhetspolitisk mening. Snarare handlar det om att samhällsdebatten har hittat nya, mer färgstarka termer för att beskriva traditionella fenomen.

Sammanfattningsvis tolkar jag hybridkrigföring som ett förhållandevis brett paraplybegrepp – som inkluderar en mängd åtgärder där vissa är orienterade gentemot politisk manipulation. Mest relevant i mitt fall är en av dem – informationspåverkan.

Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB) definierar informationspåverkan som ”informationsverksamhet som riktas mot Sverige, från främmande makt eller från statsliknande aktörer, med syfte att påverka allmänhetens uppfattning och det politiska beslutsfattandet. Det är en antagonistisk handling” (MSB, 2018).

Ryssland själva har ett antal termer för samma fenomen. En av de mest klassiska är uttrycket *Maskirovka*, som har sitt ursprung i den sovjetiska militärenckyklopedi (1964). Där definieras det som ”konsten att säkerställa framgång i strid, bestående av ett komplex av åtgärder för att vilseleda avseende läge och stridsvärde hos förband och objekt och stridsplaner”. Det finns även en modernare variant på samma begrepp och det är активные мероприятия - eller på svenska Aktiva Åtgärder (Andrew & Mitrokhin, 2018).

3.3.2 Aktiva Åtgärder

I *Russian Hybrid Tactics in Georgia* beskriver Niklas Nilsson vid Försvarshögskolan ett exempel av rysk hybridkrigföring. Under Georgienkonflikten lutade sig Ryssland mot en kombination av medel. Dessa innefattade traditionellt väpnade för att kontrollera områden, men även metoder för att influera den georgiska politiken (Nilsson, 2018). Genom att göra det kunde man påverka regionen i önskvärd riktning inifrån.

Den främsta forskning som genomförts på området i västvärlden har fokuserat på rysk valpåverkan i det amerikanska presidentvalet – men samma trend går att se i Europa. Redan tidigt efter Brexit-omröstningen inleddes anklagelserna om rysk valpåverkan. Både David Cameron samt f d försvarsminister Philip Hammond menade att Ryssland var det enda land som ville se Storbritannien lämna EU (BBC, 2016).

Detta kunde senare kvantifieras i en studie från University of Edinburgh, *For Whom the Bell Tolls*. Studien kommer fram till ett antal saker. Totalt kunde 3485 specifika tweets kartläggas, som alla ingick i ett dataunderlag Twitter släppte kring konton med misstänkt statlig inblandning i valmanipulation (Llwellyn mfl, 2018: 2). Kontona ingick egentligen i en utredning kring valpåverkan i det amerikanska presidentvalet, men då samma konton även massproducerade material om *Brexit* genomfördes en analys baserat på det.

Aktiviteten ökade mer och mer fram till valdagen, då aktiviteten mångdubblades (Llwellyn m fl, 2018: 7). Kontona började även retweeta varandra i en kraftigt ökad utsträckning, i syfte att maximera genomslaget i informationsflödet – någonting författarna kallar för *amplification behavior*.

Dessa får medhåll av University of California Berkeley samt Swansea University som pekar på kring 150 000 Twitter-konton som massproducerat negativa inlägg kring Remain-sidan (Gorodnichenko & Talavera: 2018). Rapporten pekar dock på en metodutmaning inom ämnet: Kontona raderas kontinuerligt. Om det är rimligt att tänka sig att det finns konton man inte lyckats identifiera bör siffrorna vara i underkant. Dessa får i sin tur medhåll i en rapport av amerikanska senaten vid namn *Putins asymmetric assault on democracy in Russia and Europe* (2018).

Samma fenomen har setts i folkomröstningen om Kataloniens självständighet 2017. Enligt en annan rapport från amerikanska senaten underblåste Ryssland självständighetsrörelsen via botar och anonyma konton på sociala medier (US Senate, 2017). Här kunde samma fenomen ses som i Storbritannien. Kontonas aktivitet ökade med flera tusen procent under valdagen – gissningsvis ett ytterligare exempel på *amplification*. Materialet var ensidigt negativt gentemot EU och den spanska regeringen.

Frågan kan även bemötas från andra hållet. Istället för akademiska studier är här min primära källa brittiska och ryska journalister. I April 2015 skrev brittiska The Guardian en artikel vid namn *The russian troll factory at the heart of our election meddling*. Deras primära källa är två före detta anställda vid 55 Savushkina Street, en avskalad kontorsbyggnad utanför Sankt Petersburg. De båda anställda beskriver en monoton och hierarkisk arbetsmiljö. Man arbetar i skift och en redaktör övervakar allting man gör. Sen ankomst eller iniativlösa kommentarer straffas med löneavdrag. Betalning sker kontant och man beordras att inte berätta om sitt arbete. Varje morgon kommer specifika instruktioner för vilken politisk åsikt som ska förstärkas den dagen.

Sammanfattningsvis kan alltså ett mönster stödjas där ryska aktörer strävar efter att stimulera utbrytande rörelser från EU. Detta görs genom att svartmåla västerländska institutioner. Eventuellt händer även någonting liknande inrikes.

3.3.3 Rysslands mediaklimat

I *The Neo-Soviet Model of The Media* gör Sarah Oates en av de mest kritiska analyserna av det samtida ryska mediaklimatet. Hon menar att det kännetecknas av kraftigt vinklad rapportering och statliga förföljelser av oberoende media (Oates, 2007). Flera bedömare argumenterar för en upptrappning av en mediaagenda med start vid invasionen av Krim. En av dessa är forskningsinstitutet Freedom House som sammanfattningsvis klassar Ryssland som i avsaknad av pressfrihet (2016).

De menar att oberoende journalister effektivt konkurreras ut av den ryska statsmedians dominans. Detta görs i huvudsak genom en lagstiftning som gör fri media aktivt komplicerad att driva. Ett exempel är hur det är, av säkerhetsskäl förbjudet att rapportera om militära dödsoffer. Detta försvårar kraftigt bevakningen av konflikten på Krimhalvön samt begränsar även den efterföljande samhällsdebatten. Detta eftersom mängden förluster i människoliv kan vara en stark faktor i motståndet eller stödet för en konflikt.

Andra exempel rör spontana fängslingar av kritiska bloggare, exempelvis Sergey Reznik, eller en lag från 2013 som kräver att alla sociala medier-aktörer med mer än 3000 följare efterlever vissa riktlinjer satta av Roskomnadzor – Rysslands telemyndighet ansvarig för censur. Freedom House menar att ett antal stråk kännetecknar den ryska statsmedians rapportering. Man vill i huvudsak stärka stödet för annekteringen av Krim-halvön, samt kväsa kritiken mot den sittande ryska regeringen.

Freedom House sätter även fingret på en intressant mekanism. Hösten 2006 sköts en av Rysslands mest kända journalister, Anna Politkovskaja, till döds i hissen till sin bostad. Hon hade länge varit ett energiläckage för Putinregeringen med närgående granskningar av kriget i Tjetjenien, och mordet väckte stor internationell uppmärksamhet (GP, 2007).

Även om inga journalister mördades direkt 2015 så finns det flera närliggande attacker. Ett exempel är oppositionsledaren Boris Nemtsov, eller nyss nämnda Anna Politkovskaja. Hit kan eventuellt även räknas förgiftningen av Sergej Skripal som aktuellt exempel. Dessa fall är olösta rent juridiskt, men i frånvaron av en officiell förklaring kan spekulationer istället löpa fritt. Attacker mot kända profiler, med hög internationell uppmärksamhet som följd, kan fungera långsiktigt avskräckande på mindre framträdande aktörer.

3.3.4 Ett nytt språk

Ämnet gläntar även in i ett sorts språkligt parallellt universum. Den tekniska utvecklingen kring IT och sociala medier har gett upphov till ett helt nytt vokabulär. Bland annat valdes ord som alternativa fakta, fejknyheter, klickfarm och viralgranskning in i Svenska Akademiens ordlista 2017. Därför tänkte jag ägna en del till att föra en friare diskussion kring språkets betydelse.

Ett ord som valdes in 2016 var *filterbubbla*. Det är ett ord jag skulle vilja kommentera närmare, eftersom det sätter fingret på ett intressant fenomen inom informationspåverkan som koncept - och kanske varför det eventuellt även fungerar. Begreppet myntades av Eli Parisier i boken *The Filter Bubble: What The Internet is hiding from you* från 2011. Tanken med en filterbubbla är följande. När du använder sociala medier samt sökmotorer på Internet bygger de långsamt en profil över vem du är som person. Detta är baserat på vad du interagerar med (gillar, delar och kommentarer) och vad du söker efter. Det kan i sin tur korsas med omfattande statistik (så kallad *Big Data*) baserat på vad du är för typ av person. Exempelvis ålder, ort, utbildning och intressen. Tillsammans kan det ge en sannolik bild av vem du är som person, och vad du är ute efter. Här uppstår affärsintresset hos Internet-aktörerna. Därför att om man kan anpassa innehållet ökar också möjligheten att du stannar längre.

Frågan är vilken effekt detta har på samhällsdebatten. Ett typiskt exempel Parisier lyfter är hur en Google-användare fick upp finansiella resultat för oljebolaget BP, medans en annan fick information om oljeutsläppen i Mexikanska Golfen, trots samma sökord. Två helt olika perspektiv på BP som företag, baserat på två helt olika personers statistiskt sett sannolika intresseområden. Frågan är hur dessa personers uppfattningar formas av att konsekvent utsättas för olika kategorier av information.

Den svenska journalisten och författaren Per Granqvist menar dock att detta inte är ett nytt fenomen (Granqvist, 2016). Vi har alltid levt i filterbubblor - de är bara digitala. Medans de förr var baserade på lokala medier och att vi i huvudsak tenderade att bo och umgås med likasinnade.

Det här sätter fingret på en spänning i diskursen som även går igen språkligt. Vad som egentligen är nytt och vad som är gammalt. Nästan alla ord har en sorts traditionell synonym. Man kan föra en argumentation över hur *fake news* och *alternativa fakta* bara är nya varianter på det traditionella uttrycket propaganda.

Samtidigt - om innebörden är densamma, varför vill vi då använda den moderna varianten? Min tolkning är att språket har följt med teknikutvecklingen. Propaganda är en term som många associerar med Kalla Kriget eller Nazi-Tysklands affischer. Medans *fake news* snarare för tankarna till amerikanska presidentvalet 2016 och cyberattacker - samtida fenomen. Personligen ser jag inte detta som någonting negativt. Språket utvecklas ständigt och en uppdaterad nomenklatur tror jag också kan skapa en mer levande och aktuell debatt. Framförallt i öronen på unga människor, där nyspråket inte är nytt utan bara ett språk.

Betydligt trixigare är dock termernas inneboende subjektivitet. Det nästan alla orden har gemensamt, från troll till fejknyheter, är att de inkluderar en starkare inneboende värdering. Ett liknande exempel kan vara ordet terrorist, som innefattar en stark politisk laddning och mycket riktigt har en lång definitionsdebatt i sina spår.

Ett troll är en oseriös aktör och fejknyheter är objektivt falsk information. Frågan är var gränsen går. Vad är skillnaden mellan ett troll och en debattör vars åsikt eller debatteknik man inte håller med om? Vad är skillnaden mellan en fejknyhet och ett politiskt budskap man inte själv representerar? Problemet kan dessutom vara dubbelt. Det kan ligga i en debattörs intresse att identifiera motparten som exempelvis ett troll, i syfte att kontrollera samtalet.

Här är enkla svar svåra att ge. Det finns en växelverkan mellan debattör, begrepp och fenomen som kan vara svårt att trassla ut. Men jag tror att språkets inneboende subjektivitet är en nödvändig medvetenhet för att kunna använda det på ett akademiskt sätt.

4 Teori

En feedback jag fick tidigt i mitt uppsatsarbete var att fundera på vad mitt fall är ett *fall av* (Teorell & Svensson, 2016: 47). Hur kan Rysslands agerande förstås? En av de mest populära förklaringarna är den realistiska.

4.1 En realistisk världsbild

Realismen som teori är en modell som starkt betonar militära resursers roll och stater som aktörer (Jarvis & Holland, 2015: 23). Rysslands agerande hade således kunna förstås mot bakgrund av detta: Man söker maximera sina intressen genom att utöka sin nationella sfär, med militära medel. Detta är rimligt ytligt sätt. Jag ser dock ett antal problem med realismen som teoretiskt underlag i det här fallet.

Först och främst är realismen som teori inte optimal för att förklara överstatliga samarbeten. I huvudsak militära, exempelvis NATO, är förståeliga men demokratiska och ekonomiska som EU blir svårare - en av mina centrala aktörer. Därefter lägger realismen störst fokus på staters utrikespolitik, snarare än dess inrikespolitik. En av mina centrala förförståelser är att det kan finnas en koppling mellan Rysslands inre politik och dess yttre agerande. Denna bedömer jag inte att realismen hade fångat på ett adekvat sätt. Sammanfattningsvis bedömer jag att även om realismen kan vara funktionell för att beskriva delar av Ryssland agerande, är det samtidigt en fyrkantig analys som missar nyanser, framförallt eventuellt inrikespolitiska sådana.

Avslutningsvis kan man höja abstraktionsnivån och argumentera för hur realismen var Kalla Krigets mest traditionella förklaringsmodell (Jarvis & Holland, 2015: 26). Att applicera samma modell idag antyder att ingen större förändring har skett - vilket också är en av ämnets mest återkommande analyser. Ryssland agerar som Ryssland alltid har gjort, vi kallar bara propaganda för *fake news* istället. Samtidigt har världen förändrats sedan Kalla Kriget. Europa har bundits samman i EU, Internet har revolutionerat den politiska arenan och Ryssland själva står inför nya utmaningar i en globaliserad ekonomi och ett förändrat land. Hur länge är det relevant att fortsätta göra samma analys?

Mitt teoretiska underlag kommer istället att utgöras av en variant: Robert Coopers *Breaking of Nations*. Robert Cooper är en brittisk författare och diplomat, mest känd som Tony Blairs före detta rådgivare. Det finns flera skäl till varför jag anser att han passar min uppsats bra.

4.2 Ryssland – en modern aktör?

Breaking of Nations börjar i huvudsak efter Kalla Krigets slut. Cooper menar att världen kan delas upp i tre olika typer av aktörer – alla med sin egen världsbild och internationella agenda. Samspelet mellan dem utgör den moderna världspolitiken. Först ut är den för-moderna. Detta är vad vi ofta kallar för U-länder i det vardagliga samtalet. De kännetecknas av höga sociala problem, fattigdom och interna konflikter (Cooper, 2003: 18).

I andra änden finns den post-moderna aktören. Hit räknas den liberala demokratin där EU tillsammans med Kanada, Japan är de mest framträdande exemplen. Dessa strävar efter att maximera sina medborgares välbefinnande, och de gör det via internationellt samarbete och deltagande (Cooper, 2003: 24). Men det finns ett mellanting – Den moderna aktören. Det är stater och aktörer som söker maximera sin nationella makt på ett traditionellt, men konfliktsökande sätt (Cooper, 2003: 20). I deras värld är de klassiska spänningarna intakta. En nationell gräns kan flyttas om man har medel att göra det. Det är ett tankesätt som sammanfattar det perspektiv moderna aktörer befinner sig i (Cooper, 2003: 19).

I mitt scenario är EU ett starkt exempel på en post-modern aktör, medans Ryssland är ett starkt exempel på en modern aktör. Friktionen mellan dem är ett uttryck för deras olika steg på den trappa av utveckling som har skett sedan Kalla Krigets slut. Här kan vi skönja en samhällssyn som påminner om en sorts uppdaterad realism. Det finns en spänning mellan aktörerna på den internationella arenan, men aktörerna skiljer sig åt i både medel och motiv.

Cooper själv kritiserar realismen av just dessa skäl. Realismen som modell antar att aktörers intressen är objektivt förbestämda, snarare än resultatet av deras egna unika natur. Det var specifikt denna mening som fick mig att välja *Breaking of Nations* som teoretiskt underlag. Ryssland och EU kanske drivs av diametralt skilda synsätt. Hur fångar man det teoretiskt?

Cooper argumenterar även för att en sorts tunnelsyn hör till varje steg i trappan. EU tenderar att underskatta betydelsen av militära medel och säkerhetspolitisk agenda, medans de överskattar diplomatin och samarbetetes roll i det internationella systemet. Eftersom det är deras perspektiv, som de arbetar utifrån dagligen. För Ryssland gäller vice versa. De överskattar det offensiva, väpnade perspektivets gångbarhet medans de underskattar kraften i fredliga utbyten.

Här kan vi en sorts hybrid mellan de traditionella teorierna för internationella relationer. Det är en teori som inte är realistisk eller liberal – men den tillåter såväl realistiska som liberala aktörer i samma system. Olika länder har olika perspektiv. Det är också en teori som - tolkar jag det - tillåter ett inrikespolitiskt perspektiv. Genom att öppna upp för att det finns en väsensskillnad mellan Ryssland och EU öppnar man även upp för att utforska vad den bygger på. Detta kan i sin tur länkas till min frågeställning.

Min målsättning är att använda denna teori som underlag för min analys och diskussion. *Breaking of Nations* handlar inte specifikt om Ryssland eller EU men den erbjuder en modell av världspolitiken som jag anser att mitt fall passar in i. Faktum är att *Breaking of Nations* skrevs 2003 – före framväxten av det moderna Ryssland. Här var det uppe i luften vilket av alternativen Ryssland skulle välja i sin nationella utveckling. Vägen dit är en fråga i sig.

5 Analys

Tidigt i min analys tyckte jag mig kunna se två kategorier av förklaringsfaktorer. Förklaringar som är relevanta utrikespolitiskt i Ryssland. Hit räknar jag säkerhetspolitiska, diplomatiska och andra externa faktorer. Därefter förklaringar som är relevanta för Rysslands inrikespolitik. Exempel kan vara partipolitik, ekonomisk utveckling och kulturella faktorer. Jag har därmed valt att strukturera min analys efter *Utrikes* och *Inrikes* som två separata kategorier, där resonemangen, materialet och ämnena kommer att skilja sig mellan dem. Jag har lagt till ett par underrubriker baserat på ämne, för att göra det lättare att navigera. Genom att göra det hoppas jag kunna understryka frågans flerbottnade struktur, samt framförallt addera överblick till min analys.

5.1 Utrikes

Den 10 Februari 2007 höll Vladimir Putin ett tal i München som skulle komma att beskrivas som ikoniskt av bland annat Rysslands statsmedia, och av många anses sätta tonen för den moderna ryska utrikespolitiken (Sputnik, 2016). I talet argumenterar Putin för att västvärlden har gått för långt i sina utrikespolitiska ambitioner. Genom en offensiv attityd mot Ryssland är de ansvariga för att skapa nya skiljelinjer i världspolitiken. Resultatet är att Ryssland i framtiden kommer att föra sin egen utrikespolitiska linje (Kremlin, 2007).

Detta citat är talande för den skiftning som skedde i Rysslands syn på internationella samarbeten. Det främsta man noterar när man ser talet idag är den retoriska upptrappningen som har skett sedan dess. Putin är kritisk mot västvärlden, men det är inte en aggressiv kritik - i alla fall inte ytligt sett. Retoriken för snarare tankarna mot en sorts sårad vänskap. Han understryker hur Sovjetunionens fall föreföll innebära en nystart på relationen mellan Ryssland och Västvärlden, men hur den senare snabbt föll tillbaka i gamla mönster via ett underminerande av det moderna Ryssland. Frågan är vad som händer om ens grannländer, och föredetta satellitstater, har en annan syn?

5.1.1 Den yttre sfären

Efter Sovjetunionens fall 1990 kan en tydlig skärningslinje ses mellan de forna Sovjet-staterna. De som graviterade mer mot västvärlden, och de som stannade kvar i den sfär som var forna Sovjet. Ian Bond vill även peka på en tredje kategori, ett sorts mellanläge (Bond, 2017: 5). Länder som står med en fot i båda sfärer. Dessa hamnar i en obekväm utrikespolitisk situation - diplomatiskt trängda mellan två block.

I Maj 2009 startade EU ett initiativ specifikt riktat mot forna Sovjet-stater, vid namn Eastern Partnership Program (förkortat EAP). Bland annat Sverige spelade en ledande diplomatisk roll i utformningen. EAP innefattar Armenien, Azerbajjan, Vitryssland, Georgien, Moldavien och Ukraina. Till samma utrikespolitiska satsning kan även räknas EU:s DCFTA - ett handelsavtal som innefattar Georgien, Moldavien och Ukraina. Här ser vi ett sorts mellanläge för EU-medlemsskap växa fram som annars är ovanligt. Inget av länderna är medlemmar i EU, men samtidigt har EU gjort tydliga försök att integrera dem i sin sfär. Dåvarande presidenten Dmitrij Medvedev såg det här som en risk. Han menade att inkluderandet av *anti-ryska stater* riskerade att vända EU mot Ryssland (SvD, 2009). Ett uttalande i linje med talet i München. Istället har en egen rysk variant växt fram.

Den 1 Januari 2015 bildades Eurasian Economic Union (EAEU) vars mål är att integrera forna Sovjet-stater i en gemensam ekonomi. Vladimir Putin var tidigt en av EAEU:s främsta förespråkare. Förutom Ryssland inkluderar EAEU Armenien, Vitryssland, Kazakstan och Kirgizistan. EAEU har - utöver namnet - en hel del likheter med EU. Liksom EU är det en inre marknad, vilket innebär en fri rörlighet av varor och kapital. EAEU innefattar en tullunion med fri rörlighet. De har en gemensam flagga och ett centraliserat ledarskap.

Även om EAEU påminner mycket om EU rent strukturellt så anser den ryska ekonomiprofessorn Evgeny Vinokurov att förutsättningarna mellan de olika institutionerna är väldigt annorlunda. EAEU har utvecklats betydligt snabbare och överkom tidigt flera misslyckade försök att etablera ett samarbete i regionen (Vinokurov, 2017: 2). Jämfört med EU ligger fokuset lite tyngre på ekonomiskt samarbete över politiskt - en konsekvens av medlemmarnas känsliga interna politiska situationer. Deras BNP är mindre än EU, men man måste addera tillgångarna till naturgas som inte alltid syns i ekonomiska analyser (ibid).

EAEU och EU är dock inte områdets enda maktspelare. Här ingår även Kinas OBOR-initiativ - One belt, one road. I det Euroasiatiska området är EU det största ekonomiska blocket, EAEU den största ytan och OBOR den största befolkningen (Bond, 2017: 1). Mellan dessa tre finns dock en intressant gruppdynamik. Såväl EU och EAEU samarbetar med OBOR, som i sin tur samarbetar med båda. Den felande länken är det uteblivna samarbetet mellan EU och EAEU. Så vad beror detta på?

Frågan är exakt hur EAEU bör definieras. Ett överstatligt samarbete baserat på ömsesidiga fördelar mellan grannländer? Detta skulle i så fall passa dåligt med Coopers modell som identifierar Ryssland som en modern aktör - ointresserade av liberala samarbeten. Eller är det ett förklätt sätt att utöka sin nationella maktsfär? Detta skulle i så fall passa Coopers modell betydligt bättre. Ryssland fortsätter att driva sin agenda - i detta fall görs det bara via regionala samarbeten som *verktyg*.

Hillary Clinton argumenterar för detta scenario. Hon menar att EAEU är ett sätt att *åter-Sovjetisera* området (Financial Times, 2012). Det är en vass kritik, men det utgör också en bra sammanfattning över en attityd som dominerar stora delar av den västerländska synen på Rysslands utrikespolitiska projekt. Hillary Clinton fortsätter. Man kommer givetvis inte att kalla det för Sovjet, menar hon. Det kommer snarare att kallas för en tullunion, eller motsvarande neutral utrikespolitisk term. Detta uttalande bemöts dock med skarp kritik från Ryssland. Dmitry Peskov, Putins pressekreterare, kallar uttalandet för ett komplett missförstånd och menar att EAEU är ett rent ekonomiskt samarbete (ibid).

En annan blockering i relationerna menar Ian Bond är Rysslands synsätt på EU. EU själva vill knappast se sig själva som en geo-politisk aktör. Snarare vill de se sig själva som ett demokratiskt samarbete mellan europeiska länder. Men det hindrar knappast Ryssland från att se dem som en geo-politisk aktör i sin utrikespolitiska bedömning (Bond, 2017: 7). Detta återkopplar till Coopers analys om hur man utgår från sin egen stat i sin bedömning - en sorts världspolitisk variant av uttrycket *genom sig själv känner man andra*.

Oavsett var man står i bedömningen av EAEU och dess intentioner befinner de sig dock i en tydlig konkurrenssituation med EU. De samarbetar inte med varandra och delar framförallt inga medlemmar – det är upp till länderna i Östeuropa att välja vilket block de vill tillhöra. Därefter sker en dragkamp i mellanläget via diverse anpassade avtal.

Detta illustreras bland annat av att Ryssland 2013 förmådde Armenien att avsäga sig sitt associationsavtal med EU (SvD, 2014). Istället anslöt sig Armenien till EAEU 2015 - för att sedan återigen knyta lättare band till EU under förra året. Men tydligast är denna i dragkamp i fallet Ukraina.

5.1.2 Mellan Ryssland och Europa

Den 27 Februari 2014 ockuperade maskerade män myndighetsbyggnader på Krim och skärde av kommunikationen till det ukrainska fastlandet. Dessa kom att bli kända som *små gröna män* – enligt Vladimir Putin pro-rysk milis, enligt västvärlden rysk militär utan nationalitetsbeteckningar. Annekteringen ledde till att Ukraina tvingades ge upp Krim – ett agerande som lett till nästan universella fördömanden av Ryssland. Ryssland själva försvarar sig ofta genom att peka på områdets historia.

Specifikt Ukraina har haft en längre, komplicerad relation till EU. Olga Shumylo-Tapiola går igenom läget i sin artikel *Why does the Ukraine Matter To The EU?* Hon argumenterar för hur Ukraina alltid varit ett litet steg för långt bort från Europa. Svårförståeliga, nära Ryssland. En tydlig förändring tvingas dock fram i 2004 års Oranga Revolution som utgjorde ett tydligt steg närmare väst. Kanske kunde Ukraina bli ett nytt Polen - en annan sen men lovande medlem av det europeiska samarbetet. Sammanfattningsvis har Ukraina alltid befunnit sig i en gråzon - ett sorts ingenmansland mellan Europa och Ryssland. Specifikt Krim har i sin tur haft ett än mer komplicerat förhållande till sitt grannland.

Under 1700-talet erövrade Ryssland Krim från Osmanska Riket (Världens Historia, 2017). Det ingick sedan i Sovjetunionen tills det överlämnades som en *symbolisk gåva* till Ukraina 1954. Men då Sovjetunionen föll stannade Krim kvar i Ukraina som i sin tur knöt band till Europa. Här ses kärnan i konflikten kring Krim. Ryssland ser det historiskt som en del av det egna landet – även om det kolliderar med internationell rätt. Det är dock ett synsätt som kommit att få konsekvenser.

5.1.3 Frusen diplomati

I skrivande stund överväger EU nya sanktioner mot Ryssland, som ett svar på situationen i Kertsundet – där ryska skepp blockerat infartsleden till Azovska Sjön. EU applicerar redan nu en sorts låg-intensiv variant av sanktioner kallat ekonomiska restriktioner, som innefattar vissa områden och tjänster. Detta utöver de reguljära sanktionerna från EU och USA tillsammans. Här graderas EU upp i hotnivå. Ryssland är också ett land som kan vara extra sårbara ekonomiskt - någonting jag kommer att återkomma till i min inrikespolitiska analys.

Utöver sanktioner finns dock flera element i EU:s motstånd mot annekteringen av Krim-halvön. EU tillämpar vad man kallar för en *non-recognition policy* vilket innebär att man inte erkänner den ryska annekteringen, utan betraktar den som ett brott mot internationell rätt (EEAS, 2018). NRP är tänkt att utgöra en tydlig signal om att EU inte accepterar annekteringen. Detta via tydliga åtgärder parallellt med reguljärt politiskt och diplomatiskt motstånd. En sådan är frysta tillgångar och europeiska inreseförbud. Detta riktar sig mot 150 personer som får sina tillgångar inom EU:s jurisdiktion, samt sina fria rörlighet låst. Avtal och förhandlingar är bara aktuella mellan EU och den internationellt erkända delen av Ryssland. Krim-halvön utesluts från alla EU:s samarbeten.

5.1.4 Diskussion

Den sammanfattade analys jag gör är att EU utgör ett utrikespolitiskt hot mot Ryssland av flera skäl. Det konkurrerar med Rysslands egna utrikespolitiska ambitioner, som Vladimir Putin signalerade under talet i München 2007 och som senare manifesterades i EAEU. Ju svagare EU är desto mer luckrativa är Rysslands EAEU som utrikespolitiskt alternativ.

EU är en stående motståndare mot annekteringen av Krim-halvön – en region Ryssland historiskt sett som en självklar del av det egna landet. På grund av detta straffar EU Ryssland både ekonomiskt och diplomatiskt, via sanktioner och en generell obstruering av rysk utrikespolitik.

Här uppstår en intressant teoretisk dynamik. Enligt Robert Coopers modell är liberala överstatliga samarbeten en post-modern metod. Samtidigt pågår ett geopolitiskt spel kring dessa samarbeten där de konkurrerar med varandra. Denna tendens anser jag stödja tolkningen om att Ryssland egentligen uppvisar moderna tendenser, bara via diplomatiska verktyg. Hade det funnits en genuin liberal-demokratisk agenda hade inte denna konkurrenssituation existerat i samma utsträckning.

För att återkoppla metodologiskt finns alltså ett tydligt motiv, att koppla till de studier av rysk informationspåverkan mot EU som presenterats tidigare i uppsatsen. Ett försvagat EU hade lett till ett försvagat internationellt motstånd mot rysk utrikespolitik – såväl i Ukraina som andra forna Sovjet-stater. Hur denna relation drabbar Ryssland, och hur det påverkar deras inre politik är temat för nästa del.

5.2 Inrikes

Den 10 September 2001 var stödet (det så kallade *job approval-rating*) för den sittande presidenten George W. Bush väldigt lågt. Han hade genomgått ett minst sagt kontroversiellt presidentval där ett par hundra röster i Florida hade avgjort under omdiskuterade former. Efter den 11 September kom dock detta att förändras fort. Stödet för honom ökade med upp till 40 procent efter attackerna – från drygt 50 till 92 procent som högst (Gallup Polls, 2002).

Detta sätter fingret på ett tankeväckande fenomen inom politiken. Stödet för en sittande president och regering tenderar att öka av en yttre fiende. Detta behöver inte nödvändigtvis vara någonting negativt. Eller man behöver inte nödvändigtvis lägga en värdering i detta. I oroliga tider tenderar människor att enas mer av sociala och kulturella skäl. Exempelvis vittnade många amerikaner om en svårdefinierad men påtaglig känsla av samhörighet efter 11 September, där man i större utsträckning hjälptes åt i samhället (Herald News, 2011). Detta kan i sin tur manifesteras sig på olika sätt, exempelvis i ökat stöd för den nuvarande ledningen i takt med att fokus flyttas från interna motsättningar. Frågan är om en regering också kan utnyttja samma fenomen till sin fördel?

5.2.1 Rysslands ekonomi

Det finns ett antal tänkbara skäl till att den sittande ryska regeringen är i behov av en yttre fiende. En av de främsta den ryska ekonomins situation. Efter annekteringen av Krim-halvön 2014 införde EU tillsammans med USA riktade sanktioner mot Ryssland. Dessa trappades upp sommaren 2018. Det finns dock två tolkningar av dess resultat.

Emma Ashford menar att effekten har varit helt försumbar. Anledningen är att sanktionerna sammanföll med den globala kollapsen av oljepriset - en av Rysslands främsta naturtillgångar och exportprodukter (Ashford, 2016: 114). All eventuell effekt är dolt i detta. Evsey Gurvich och Ilya Pripelskiy håller dock inte med. I *The Impact of Financial Sanctions on Russian Economy* menar de att sanktionerna har varit väldigt effektiva i att handikappa den ryska ekonomin, oaktat oljekursen. I en mer kvalitativ analys pekar de på ett kraftigt minskat kapitalinflöde samt en signifikant effekt på Rysslands BNP (2015). Det finns sammanfattningsvis en inomvetenskaplig debatt kring sanktionernas exakta effekt.

Frågan är dock vilken roll detta spelar för den ryska väljaren. Oavsett varför har den ryska ekonomin fallit kraftigt sen 2014. Rubeln har tappat 76 procent jämfört med den amerikanska dollarn (Ashford, 2016: 114). Sanktionerna tillsammans med oljekraschen utgjorde en dubbelsmäll. Exakt vilken av dem som träffade hårdast är nära på en normativ forskningsfråga. Men att Ryssland drabbades hårt står klart.

Detta berör befolkningen på flera sätt. Importvaror och konsumentpriser har skjutit i höjden. Den genomsnittliga månadslönen har under de senaste fem åren fallit från 867 dollar till 553 dollar förra året (SvD, 2018). Samtidigt har Putin en obehaglig reform framför sig. Sommaren 2018 lade den ryska regeringen ett förslag om att höja pensionsåldern för första gången på drygt 90 år. Pensionsåldern ligger idag på 60 för män och 55 för kvinnor - relativt lågt jämfört med exempelvis Västeuropa. Detta skulle justeras till 65, respektive 63 år. Det här är givetvis en enhälligt impopulär reform - oaktat den tänkbara nationalekonomiska nödvändigheten. Ryssarna tjänar mindre på individnivå och det går sämre och sämre för Ryssland internationellt. Samtidigt måste de också jobba längre. Nästan omedelbart efter förslaget utbröt protester med tusentals demonstranter på de ryska gatorna och en - för Putin - okaraktäristisk dipp i opinionsundersökningarna.

Det här var en utveckling som rimmade illa med det löfte som Putin gett tidigare under våren. Efter valet 2018 menade han att den ryska ekonomin kommer att vara hans främsta fokus de kommande åren, med målsättningen att öka det ryska folkets livskvalitet (Omni, 2018). Det är också ett löfte som måste försvaras bredvid Rysslands konstanta militära upprustning.

Det ryska ledarskapets ton mot sanktionerna är samtidigt fördömande. Putin menar bland annat att Ryssland skulle tvingas till vedergällningar (*retaliation*) om västvärlden fortsatte sina illegala sanktioner (Reuters, 2017). Samtidigt är problemet nu mer även dubbelt. Ryssland har svarat med mot-sanktioner gentemot EU och väst (SvD, 2018). Detta fördjupar den nationalekonomiska låsningen men det skiftar också konfliktens utseende. Ryssland blir inte längre bestraffade av västvärlden – istället är man i en jämn konflikt. Rysslands ekonomiska utveckling måste dock inte bara försvaras inför väljarkåren. Den behöver även försvaras inför oppositionen.

5.2.2 Internt motstånd

Det mest välansedda opinionsinstitutet i Ryssland är *Levada Center* som bland annat har kallats för landets enda oberoende institut (Reuters, 2018). Det går att se en förhållandevis hög avvikelse mellan dem och VTSIOM - ryska regeringens egna institut. Exempelvis menar Levada att drygt 28 procent av ryska befolkningen säger sig *definitivt* ska rösta i valet, medans VTSIOM placerar samma siffra på 70 procent (VTSIOM, 2017).

Oavsett institut har dock Putin haft ett relativt högt stöd hos den ryska befolkningen. Stödet har de senaste åren legat stadigt runt 70 procent - dock med en plötslig men markant nedgång i samband med pensionsreformen (Levada Center, 2018). Detta är ofta en svårhanterlig aspekt i kritiken mot det moderna Ryssland. Även om Ryssland som land och Putin som ledare kan kritiseras med fog ur ett demokratiskt perspektiv förefaller han ha ett internt förtroende. Hur värderar man det?

Dock är inte Putin utan inre motstånd. Aleksej Navalny är ledande i kritiken mot Putin och benämns ofta som den ryska oppositionsledaren i media. Han är även en av de främsta organisatörerna bakom protesterna mot den ryska regeringen, bland annat under våren 2018 – en protest som slutade med att 1600 demonstranter fängslades (SVT, 2018). Det är inte heller första gången Aleksej Navalny fängslas. Bland annat greps han 2017 för förskingring, vilket Navalny själv menar var politiskt motiverat i syfte att isolera honom från valrörelsen (ibid).

Jämfört med det traditionella ryska ledarskapet är Navalny stor på sociala medier (BBC, 2018). Han fokuserar också ofta på fattiga städer i sitt kampanjarbete. Tidigare i år besökte han exempelvis Izhevsk - en före detta sovjetisk industristad i utkanten av Uralbergen (Bloomberg, 2018). Här är fattigdom och korruption valfrågor och en väljare varnar Putin för en *kommande storm* av förfördelade ryssar bortom Moskva. Ett av Navalnys centrala vallöften är att lyfta den ryska minimilönen till 25 000 rubel i månaden - motsvarande ungefär 3300 kronor. Klarar han det har han min röst, lovar en Putin-väljare i Izhevsk. Förutom att hantera en stagnerande ekonomi och en obekväm opposition ingår dock en utmaning till i styret av det moderna Ryssland.

5.2.3 Världens största land

Som land och som stat har Ryssland ett problem. Det är om inte unikt så i alla fall *specifikt* till särskilda länder. Det är ett fenomen som brukar kallas för fragmentering - ibland för territoriell eller federal fragmentering. Geografiskt stora stater med låg statskapacitet ställs inför en utmaning. Hur bevarar man ett land tänt över en så pass stor yta? Det här är en mångfacetterad utmaning. Landet självt måste bevaras, vad gäller lagar, gränser, statsmakt och så vidare. Men även känslan av ett land måste bevaras. Annars riskerar man att tappa regioner - antingen till andra länder eller i en självständighetsförklaring. Samt alla tänkbara varianter på det.

Rysslands särskilda utmaning med detta problem beskrivs i Tomila Lankilas artikel *Regional Developments in Russia: Territorial Fragmentation in a Consolidating Authoritarian State*. Lankina menar att den territoriella kontrollen är en nyckel till Rysslands existens som stat (Lankina, 2009: 225).

Efter Sovjetunionens fall skedde någonting som kom att kallas för *parade of sovreignites* (Lankina, 2009: 227). Här ser vi en sorts skala målas upp över det forna Sovjet. Vi har de stater och regioner som uppnådde full självständighet, exempelvis Ukraina och Baltikum. Därefter regioner som framgångsrikt konsoliderats av Ryssland och idag ingår i landet. Men det trixigare är mellanläget - stater och regioner saknar en självklar och naturlig tillhörighet.

Två exempel är delrepublikerna Tatarstan och Bashkortostan som deklarerade självständighet men senare återtog av Ryssland. Ett annat exempel är Georgien. I Georgien finns två utbrytarrepubliker som i nuläget kontrolleras av Ryssland - Abchazien och Sydosstesien. Georgien beskriver detta som en rysk ockupation medans Ryssland själva menar att de *konsoliderar* en historisk del av Ryssland som samtidigt vill tillhöra dem. Ett liknande resonemang som i fallet Krim.

Denna skala av länder och regioner sätter fingret på en viktig aspekt inom fragmentering som geo-politiskt problem: Det är inte en binär fråga. Det handlar inte nödvändigtvis bara om risken att tappa regioner utan även om den politiska utmaning ett mellanläge utgör. Vem styr? Om Ryssland inte kan tydligt visa både omvärlden och det egna folket att de kontrollerar området, vad skickar det för signaler om den ryska staten? Det finns helt enkelt politiska risker i mellanläget.

En parallell utmaning för det ryska ledarskapet är den kulturella framtiden. Med den nuvarande demografiska utvecklingen kommer Islam att vara den största religionen i Ryssland i mitten på 2000-talet (New York Times, 2017). Detta bäddar för helt nya identitära och kulturella förutsättningar, i ett land där ortodox kristendom varit den dominerande religionen flera hundra år. Så hur håller man ihop ett geografiskt enormt land som drar åt olika håll, både politiskt, geografiskt och kulturellt?

5.2.4 Diskussion

I en artikel i New York Times sätter den ryska historikern Michael Khodarkovsky fingret på en återkommande tendens till lösning hos det ryska ledarskapet. Att definiera Ryssland som nation utifrån en oppositionell roll mot väst har blivit standard (New York Times, 2017). Väst som fiende har inte bara en inre funktion via mer konkret partipolitik. Det kan även finnas en djupare, mer generell funktion kring den kulturella identiteten.

Det här sätter fingret på en djupgående, och potentiellt oroväckande tendens i samhällen. Känslan av gemenskap kan inte bara skapas internt genom att definiera vilka vi är. Den även kan även skapas bakvägen, via att tydligt markera vilka vi inte är. Ett välanvänt men funktionellt exempel är givetvis 1930-talets Tyskland. Men samma princip går ofta igen i den moderna politiska debatten.

Kanske kan ett tecken på medvetenhet hos det ryska ledarskapet vara Putin-regeringens ökade fokus på religiösa traditioner – den ortodoxa kyrkan gavs under Putin en förnyad ledarroll i samhället (Gerner, 2012: 282). En betydligt mer kontroversiell reform genomfördes dock 2013 då så kallad *homosexuell propaganda* förbjöds. I en studie vid Lunds Universitet argumenterar Emil Edenborg för hur detta är ett sätt att forma den kulturella utvecklingen via mediekontroll (Edenborg, 2014).

Detta tecknar en sammanlagd bild av det moderna Ryssland. Det är ett land som är bakom Europa i levnadsstandard och ekonomi. Det är ett land med inre politiska motsättningar, där regeringen måste hantera en växande intern opposition som siktar på samhällets svagheter. Samtidigt är det ett land vars geografiska sfär ständigt måste upprätthållas. De studier kring det interna ryska mediaklimatet jag presenterar i min operationalisering tecknar en bild av ett kontrollerat debattklimat. Samtidigt kännetecknas den ryska statsmedian av en konstant och utpräglad kritik mot Europa och västvärlden.

Jag skulle vilja argumentera för hur dessa kan höra ihop. Att förvandla Europa till en gemensam fiende skyddar den sittande ryska regeringen mot kritik. Ansvar för det ryska folkets försämrade köpkraft och längre arbetstimmar faller därmed inte på den ryska regeringen - utan på EU och västvärldens sanktioner. Här kan man även stimulera en ökad nationell sammanhållning, med mindre risk för utbrytarstater som EU i sin tur kommer knyta an till. Gräset får sammanfattningsvis inte vara grönare på den andra sidan. En yttre fiende kan vara ett dynamiskt verktyg i styrandet av ett land.

Slutsats

I min analys har jag dragit upp riktlinjerna för två typer av förklaringar - *Utrikes* och *Inrikes*. I ett vardagligt politiskt arbete samspelar givetvis dessa och går in i varandra. Jag ville ändå göra distinktionen av ett antal orsaker. Genom att lägga abstraktionsnivån på det sättet kan jag ge en överblick till min analys. Men framförallt ville jag följa den bild jag bygger i min operationella del, där jag argumenterar för hur ett narrativ arbetas in både utrikes- och inrikespolitiskt. Om det är korrekt anser jag att det är rimligt att även söka svaren enligt samma modell.

En sammanfattande återkoppling till mitt teoretiska underlag hade kunnat se ut såhär. Efter Kalla Krigets slut luckrades världsblocken upp och Robert Coopers tre typer av aktörer formerade sig. EU utvecklades och Europa blev en *post-modern* aktör med fokus på demokratiska, överstatliga samarbeten. De såg också världen med post-moderna ögon – i termer av diplomati, globalisering och integration.

Ryssland gjorde dock inte samma utveckling. De blev en *modern* stat, kännetecknat av att med kraft eftersträva sina intressen på den internationella scenen. Spänningen mellan Ryssland och EU är spänningen mellan två olika agendor, med två olika synsätt på världspolitiken. Ryssland agerar som en modern aktör när de använder hybridkrigföring (i fallet *Brexit* informationspåverkan) för att forma omvärlden efter sina intressen. EU agerar i sin tur som en post-modern aktör när de bemöter Ryssland via sanktioner och diplomatiska medel.

Här är det inrikespolitiska perspektivet av samma relevans som det utrikespolitiska. Genom att belysa Rysslands unika situation vad gäller ekonomi, geografi och kultur kan man också belysa de hinder som stoppade Ryssland från att bli en post-modern aktör – och en fullvärdig deltagare i det europeiska samarbetet. Frågan är om det måste ha blivit så.

5.2.5 Vad hände?

Breaking of Nations innehåller även en mer värderande aspekt, och det är Robert Coopers avslutande argumentation. Han menar att världen bör röra sig i en mer post-modern riktning. Det klassiska europeiska statssystemet håller på att bryta samman – men det gör det in i en ny ordning, kännetecknad av fred. Liberal demokrati och överstatliga samarbeten är framtiden och för att undvika konflikt är det dit vi måste röra oss (Cooper, 2003: 184). Detta tangerar någonting Kristian Gerner är inne på. Den västerländska bilden av Ryssland är att de ska *komma ikapp* oss andra vad gäller demokratisering och liberal ekonomi (Gerner, 2012: 106). Och ett tag var de kanske påväg.

Under Boris Jeltsin startade ett intensivt arbete med att knyta Ryssland till väst (Gerner, 2012: 278). Detta kom att bli känt som Chockterapi – en hastig omställning till liberal marknadsekonomi (Gerner, 2012: 279). Även retoriken kom att förändras – under 80-talet etablerades termerna *Perestrojka* och *Glasnost* för att beskriva de moderna reformer landet genomgick. *Breaking of Nations* är skriven 2003 och här är Robert Cooper öppen för att Ryssland kan utvecklas i en post-modern riktning. Bland annat pekar han på deras ökande deltagande i det internationella systemet (Cooper, 2003: 39).

Men mellan Chockterapi och Putins tal i München 2007 hände någonting. Kristian Gerner målar upp upp en tänkbar delförklaring. Chockterapi kombinerades aldrig med en fungerande civilrätt och ett lyckat företagsklimat. Det gjorde att försöken att liberalisera den ryska ekonomin aldrig riktigt bet. Istället landade investeringarna och ägandet hos en mindre samhällsgrupp som i sin tur återinvesterade pengarna utomlands, i London och Zürich snarare än Ryssland (Gerner, 2012: 281). Denna grupp kom att bli känd som *oligarker* – ett annat ord som har hjälpt till att definiera det moderna Ryssland. Det ryska folket kom aldrig riktigt att delta i chockterapi. De deltog heller inte politiskt – valdeltagandet under 90-talet var oerhört lågt (ibid).

I mitten av 00-talet inleddes Vladimir Putins ledarskap. Det skulle komma att kännetecknas av ökad nationalism, ett ökat kulturellt fokus och ett auktoritärt styre (Gerner, 2012: 283). Även FSB, den ryska säkerhetstjänsten, gavs större politiskt makt (ibid). Flera av de öppna reformerna från *Perestrojkan* och *Glasnost* rullades tillbaka. Annekteringen av Krim markerade slutpunkten på en väg Ryssland hade vandrat i drygt 10 år.

Någonstans här fanns möjligheten för Ryssland att bli en av Robert Coopers post-moderna stater. I en alternativ dimension kickstartade den ryska ekonomin, den liberala demokratin följde och landet integrerades med EU, USA och resten av väst. Det som saknades kan ha varit en övergripande folklig förankring av reformerna – såväl de ekonomiska och politiska som de kulturella.

Denna del utgör också mitt förslag till vidare forskning. Om du som läsare tyckte att min uppsats var intressant, och kanske letar efter ett eget uppsatsämne hade jag uppmanat till att undersöka denna dynamik vidare. Varför gick Ryssland den väg de gick? Och var hände det?

6 En ny tid?

En röd tråd uppsatsen, och ämnet, igenom har varit spänningen mellan nytt och gammalt. Ämnets kanske mest återkommande analys är den om gamla fenomen i nya kläder. Ryssland agerar som Ryssland alltid har gjort - vi kallar bara propaganda för *fake news* istället.

Detta är synligt i Ilmari Käikhös analys kring hur hybridkrigföring bara är nyspråk, eller i den realistiska analysen över Rysslands agerande. EU själva pekar exempelvis på hur påverkan av andra länders politiska sfärer är en historisk del av geo-politiken (European Parliament, 2018). Efter att ha slutfört min analys tänkte jag avsluta med mina tankar. Jag håller i mångt och mycket med - men vill i min slutsats faktiskt argumentera för att detta är en viss förenkling. Och det är kopplat till Internets roll.

Även om drivkrafterna kan vara traditionella så ser vi samtidigt ett nytt fenomen i världspolitiken. Och det är en uppgradering av hybridkrigföringens betydelse. Traditionellt väpnad konflikt mellan stormakter har blivit mindre och mindre gångbart - genom terrorbalans, globalisering och diplomatins utveckling. Samtidigt har den politiska arenan flyttats - från fysiska rum och traditionella medier till Internet. Det här är en miljö som är lättare att påverka. Den är obunden av fysisk plats och anonymiteten utgör en ny möjlighet. Det här har gjort att dold informationspåverkan inte bara blivit enklare och vanligare. Det har också blivit viktigare.

Jag skulle avslutningsvis helt enkelt vilja vända på resonemanget. Vi ser inte gamla fenomen i nya kläder – vi ser nya fenomen i gamla kläder. Motivationer och medel liknar historiska varianter utseendemässigt men skiljelinjerna och omfattningen är någonting helt nytt. Överstatliga samarbeten av EU:s karaktär är historiskt unika. Propaganda kanske är en historisk motsvarighet till *Fake News*, men det finns ingen historisk motsvarighet till Twitter.

Det jag vill argumentera för saknas i nuläget är en benämning. Första Världskriget, Andra Världskriget och Kalla Kriget var alla tydligt inringade och markerade i termer. Att någonting storpolitiskt föregick var definierat. Det skulle jag inte säga att det är idag, trots att dold påverkan diskuteras efter nästan varje val. Mitt förslag är följande. I mitten på 00-talet formerade sig en ny spänning mellan ett demokratiskt väst och ett revanschistiskt Ryssland. Fullskalig väpnad konflikt var dock inte politiskt, ekonomiskt eller militärt gångbar. Samtidigt förflyttades den politiska debatten från traditionella medier till ett fritt Internet. Irreguljära militära metoder tog en mer aktiv roll.

Det är det som är Informationskriget.

7 Referenser

- Andrew, Christopher & Mitrokhin, Vasili, 2018. *The Mitrokhin Archive*. Penguin Books.
- Ashford, Emma, 2016. *Not-So-Smart-Sanctions: The failure of westerns restrictions against Russia*. Foreign Affairs.
- Bond, Ian, 2017. *The EU, the Eurasian Economic Union and One Belt, One Road: Can they work together?* Centre for European Reform.
- Bush, Stephen, 2016. *The battle for the soul of Britain*. New Statesmen.
- Carlström, Jonas, 2018. *Rysslands ekonomi bättre men står inför stora utmaningar*. Svenska Dagbladet.
- Chivvis, Christopher, 2017. *Hybrid warfare and what can be done about it*. RAND.
- Cooper, Robert, 2003. *Breaking of Nations*. Atlantic Books.
- European Union External Service, 2018, *The EU:s non-recognition policy for Sevastopol and Crimea: Fact Sheet*.
- Evgeny, Vinokurov, 2017. *Eurasian Economic Union: Current state and preliminary results*.
- Financial Times, 2012. *Clinton vows to thwart new Soviet Union*.
- Gallup Polls, 2018. *Presidential Approval Ratings*.
- Gerner, Kristian, 2002. *Ryssland – En Europeisk Civilisationshistoria*. Historisk Media.
- Gorodnichenko, Yuiry & Talavera, Oleksandr, 2018. *Social media, sentiment and public opinion: Evidence from Brexit and the US Election*. Swansea University.
- Gurvich, Evsey & Pripelskiy, Ilya, 2015. *The Impact of Financial Sanctions on Russian Economy*.
- Göteborgs Posten, 2007. *Anna Politkovskaja: Rysk dagbok*.
- Hadenius, Axel, 1984. *Att belägga motiv*.
- Herald News, 2011. *Americas Sense of Unity and Patriotism Strengthened after 9/11*.
- Jarvis, Lee & Holland, Jack, 2014. *Security: A Critical Introduction*. Red Globe Press.
- Khodarkovsky, Michael, 2017. *Russias age old question*. New York Times.
- Kremlin, 2007. *Speech and the following discussion at the Munich Conference on Security Politics 2007*.
- Käikhö, Ilmari, 2016. *All krigföring är av hybrid natur*. Statsvetenskaplig Tidsskrift Årgång 118.
- Lankila, Tomila, 2009, *Regional Developments in Russia: Territorial Fragmentation in consolidating autharian state*.
- Levada Center 2018. Varierad data.
- Llewellyn, Clare, m fl, 2018. *For whom the bell trolls*. University of Edinburgh.

- Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, 2018: *Att möta informationspåverkan.*
- Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, 2018. *Typfall 5: Utdragen och eskalerande gråzonsproblematik.*
- Nilsson, Niklas, 2018. *Russian hybrid tactics in Georgia.* ISDP.
- Oates, Sarah, 2007. *The Neo-Soviet Model of the Media.* Europe-Asia Studies.
- Parisier, Eli, 2011. *The Filter Bubble: What The Internet Is Hiding From You.* Penguin Books.
- Reuters, 2011. *Putin says he want's to build an Eurasian Union.*
- Reuters, 2018. *Russias pollster pulls pre-election research over closure fears.*
- Rosenberg, Steve, 2016. *What does Russia stand to gain from Brexit*
- Russia Today, 2012. *Wars not diminishing: How Putins Iconic 2007 Munich Speech Sounds Today.*
- Shumylo-Tapiola, Olga, 2013. *Why does Ukraine matter to the EU?*
- Sovjetiska Militärenckyklopedin, 1964. Berlin, Tysk Utgåva.
- SVT, 2017. *Ryska oppositionsledaren Aleksej Navalnyj släppt.*
- Teorell, Jan & Svensson, Torsten. *Att fråga och att svara.* 2016. Liber.
- US Senate, 2018. *Putin's asymmetrical assault on democracy in Russia and Europe.*
- VTSIOM, 2018. *Russian Public Opinion Research Center.*